

A možno, že ironie života není posud na nás dovršena.

Možno, ano pravděpodobno, že tragika naše jest záporná: že neschopní k ní budeme dáni v plen každé malosti, a že nebude ponížení, jehož bychom byli ušetřeni . . .

Nedovedli jsme zemřít v rozhodnou chvíli, v boji, v plném svitu slunečném, jak umírají bohatýři Homérovi, a tak je možné, že strhnou nás s koně pohůnci a že padneme do prachu silnice, a stáda bravu přejdou přes nás a zanechají na tváři naší otisky svých nečistých kopyt.

Kdo pominul příležitost k čestné smrti, prohrál celý život, neboť taková příležitost se dvakrát nevrací.

I k trpíтели přistupuje ještě život a láká jej v slabých chvílích: bylo by třeba vyloučit se z něho úplně, oddat se bolesti, uzavřít se do ní, zazdít se do ní. Ale jak jest to možno dnes, kdy život pronikl všude, jako nikdy předtím? Kláštery bývaly druhdy útočiště lidem jako jsem já. Ale není jich pro mne, člověka bez víry.

Možno, že bolest jest příliš ryzí, příliš mocná a silná inspirace pro mé slabé, unavené srdce; možno, že přijde chvíle, kdy mne znudí, a srdce se bude ohlížet po jiném ostnu, po jiném stimulans . . . ne, po jiném narkotiku, aby sneslo kašnou tíhu času.

Možno, že přistoupí k našemu malému ubohému srdci znova svody marnivosti a naleznou do něho cestu. Možno, že nás znova bude inspirovat k hračkám, co nás mělo inspirovat k činu . . . chtěl jsem napsat: k smrti. Možno, že, tísněni mládeží, v touze přijmout pollesk z dlaní, které se nám druhdy hnusily, rozměnitme velikost svého osudu v drobnou měděnou minci — my, kokety smrti.

Možno, že ohlodáme ještě na kost i samu mrchu života, my, kteří jsme z ní druhdy opovrhovali vším a sytili se jen krví živých a maso ponechávali havranům a krkavcům . . .

Možno, že budeme stát před smrtí úplnými žebráky, na kost vyhublými, zcela zchátralými, a že nebude mít, co by nám vzala.

Možno, že poslední léta naše nebudou nic než to: prázdné a pokořující očekávání smrti, příliš dlouho váhající.“

O Frau Land, hříšníci a kajícníci

Starý portrét

1

Ta, kterou celé naše město, malé, okresní české město, rozstříknuté na smutném, táhlém jílovém návrší tak podivně, že jím protahovaly skoro neustále větry, znalo jako Frau Land, narodila se churavým dělátkem starému, mrzutému postilionovi v Daslově.

Daslov byl poštovní stanice na křižovatce císařských silnic. Byla to vesnička, na níž nebylo nic než pošta, daleko široko slavná pošta, čtvercový soubor budov jaksi úředně kamenného srdce, před nímž jako by bylo odskočilo několik domečků, které si postavili vozkové a povozníci.

Byly tu kromě vlastního úředního stavení rozsáhlé, krásně klenuté konírny, v nichž stálo stále na šedesát koní, kolny, kde čekaly připraveny čtyřspřežní vozy, císařskými orlíčky pomalované, přístřešek, kde tlely vybrakované kočáry s oprýskaným lakem, rozbitými okny a děravými polštáři — hřiště dětí — a přístavby pro čeledíny, všecko důkladné, jaksi nezničitelně stavěné, ale studené a holé.

Do velikého dvora, z půli dlážděného, kde mezi kamením rozrůstaly se bledé trávy, hleděly černé sychravé lesy návršín, stoupajících dlouze nalitou vlnou k hlavnímu městu, vlnou, kterou tak těžce slézaly přípřeže. S hor padal chladný stín na tuto podivnou vesničku, ale hluk vozů, rzání koní, práskání bičů, třepetavý zvuk trubky, která se rozperlila každou chvíli v lese nebo zahrála náhle u podjezdu, a v noci těkavá hra světél protrhávaly tento chlad ne teplem, ale nepokojem.

Horečnou tepnou bil tu chvílemi život a nesl mimo diváky trosky lidských osudů jako jarní rozvodněná řeka ledové kry.

Občas přenesl se mimo v mracích prachu průvod některého arciknížete, a děti, sesedlé na zápraží, ustávaly ve hře a zíraly, přiclánějice si oči, na něco, čemu nerozuměly, na život, který nikdy nepoznají. Dlouho ještě bolel je od záře zrak, dlouho byly omámeny hlukem, dlouho ještě tála jim ve vzduchu vůně řemení a koží, krásných koňských postrojů a sedel.

Jindy ujížděl silnicí průvod kněžnin, kterou odloučili od milence a zavázeli do hor, a krásný měsíčný smutek její hlavy jako by prosvítal a linul se zpod záclonek kočárových.

A jindy visela s kočárového okna malá, svraštělá ruka starého pána o velikých, smutných, modrých, jakoby emailových očích, ruka osvícence a podivína z josefinské doby, a trousila mechanicky jednou korálky a barevný písek, jindy na malé ždibce roztrhaný papír jeho filosofických a filantropických úvah. Byl to hrabě z Duběnic, vášnivý ctitel francouzských osvětářů, který promarnil jmění hospodářskými experimenty a jež za reakce dali prohlásit příbuzní za slaboduchého.

A jindy zase, předjížděje všecko, hnal se jako bouřka kurýr na zpěněném koni, vysoko blátem zastříkaném, jako by nesl v koženém vaku válku s Tureckem nebo štafetu o pochodech Napoleonových.

V této vesnici narodila se ta, jež se stala později Frau Land. Narodila se dcerou podivného otce a podivnější matky. Otcem jejím byl bývalý sedlák, který si tak zamiloval koně a kočárovou jízdu jimi, že nemohl bez nich žít: pro ně zanedbával statek, pro ně sloužil na poště, ač mu toho nebylo třeba. Jízda čtyřmi stala se mu nutností, a nemohl-li se vozit v kočáře, raději ještě sedal na kozlíku, než by se doma plouhal za volky.

A matkou její byla bledá, vysoká žena zvláštního, vášnivého a temného rázu, docela cizího v tomto kraji — podivně krásná žena s bílým tajivým čelem, melodickými rty, bohatými, černými vlasy, spletenými se zvláštním smyslem přísné krásy v prostý rulík, a s podivnými, jaksi bezradně krásnými rukama, které dovedly objimat a dovedly by snad i vraždit, ale jistě nedovedly pracovat.

Byla to nedružná a mlčelivá žena, která vysedávala celé hodiny, ruce v klíně a tvář obrácenou k slunci, tupá a lhostejná ke všemu.

Starý Kudrna našel ji kdysi zkrvácenou a omdlelou v zájezdním hostinci jednoho vídeňského předměstí.

Řekli mu, že její muž nebo milenec, půl komediant, půl kočovný obchodník, ji tak zřídil a že se to opakuje často, ale dnes že toho bylo přece víc než jindy, i že to musí cosi znamenat.

A opravdu, znamenalo to cosi: muž nebo milenec zmizel beze stopy, nezaplativ hostinskému řád ani za sebe, ani za mladou ženu, a nevracel se — nevracel se již pátý den.

A Cora, jak jí říkali v hostinci, bledá zlou mrtvolnou bělostí, rty do krvava rozhrzlé a zkřivené jakýmsi tupým, žalostně rozpačitým pošklebkem, chodila se svými krásnými, bezradnými rukama, jako by jí byly utaty a jako by jí zbyly z nich jen pahýly — a všem, kdo ji viděli, bylo jí líto: všem bylo líto vidět tolik krásy, zmrzačené a zasuté bez pomoci pod neštěstím nebo osudem. Bylo to, jako by na krásnou sochu Venušinu spadl náhle strop a z jeho trosky jako by vyčnívala jen němá, bolestně pyšná krása zraněné a pozurážené hlavy.

Ráno, za šera ještě, prchala Cora do studených vídeňských chrámů a padala, celá horká, na chladnou dlažbu před oltáři a modlila se se zamhouřenými očima zoufalé modlitby za návrat muže, kterého milovala, a v poledne vracela se potácivou, mátožnou chůzí do hostince, bledší a pokořenější, než ráno vyšla.

Kudrna, půl šesté stopy vysoký stařec, s orličím nosem a zapadlými, ale posud jiskrnými očima, jak ji po prvé spatřil, zachvěl se celý tichým, studeným mrazem a nespustil s ní již oči: sledoval ji všude lačným, kuním pohledem. Vycházel za ní na ulici, vyčkával ji v poledne a večer a podepřen o zeď a kouře dýmku, dával jí projít mimo sebe.

Třetí den v poledne přistoupil k ní jaksi potácivě a pracně dobyl ze sebe: „Pojď se mnou, nebude ti zle.“

Zlá, horká jiskra vyšlehla jí z mdlých, přivřených víček. Změřila ho němým opovržením od hlavy k patě. Starce polil studený pot a jeho dolejší čelist silně sebou zaškubala, což se mu stávalo jen v největším rozčilení. Přemohl se, ale dlouho cítil cosi jako ránu bičem po tváři.

Uplynul týden: koně chromli ve stáji a pán volal čeledína, ale vášnivec, který se v starci tak pozdě probudil, neslyšel.

Kudrna se nehýbal s místa, a celý hostinec smál se tomu, co nazýval komedií, nemoha se dočkat jejího rozuzlení.

Modré kruhy pod očima Cořinýma se šířily a krásné, teplé ruce její stydly a špičatěly.

Tu desátého dne v poledne přistoupila sama od sebe k starci, který ji tupě vyhlédal z průjezdu, a řekla mu mrtvým bezlesklým hlasem, chladným a nenáivistným: „Máš peníze?“

Stařec jako by se ulekl, zacvakal čelistmi, chtěl cosi odpovědět, ale zblekotal jen nesrozumitelně a třesoucíma se rukama jal se rozpínat kabát a košili. Vyňal ze záňadří měšec šňůrkou na krku přivázaný a otevřel jej: zasvítily zlatem.

„Zaplať mu!“ ukázala hlavou na hostinského, které se tu namanul, a pak po přestávce: „Zaplať mu všechno, i za něj zaplať,“ dodala skoro šeptem a zarděla se podivným, vteřinovým nachem, který pohasl dříve, než se plně rozžehl.

„A zaprahej, pojedem,“ řekla již zase studeně a neúčastně.

Kudrna zblekotal cosi podivným blekotem, o němž nikdo nepoznal, byla-li v něm radost či hrůza, a hodil šenkýři celý měšec. „Nech si ho! Všecko si nech! Nic nevracej!“ zahoukl náhle celý zrudlý a motal se do stáji jako opilý, on, který chodil jindy tak pevně a zpříma.

Cora vzhledla k němu živě, po prvé a naposledy v životě.

A hostinský poklonil se hluboce po pás, ale ne starci, nýbrž jí, mladé, mrtvolně blede ženě, která seděla již v kočáře podivně schoulena a žhoucí oči tak přivřené, jak je přivírají jen ti, kdož chtějí skočit do vody.

Nebylo nikomu z čeledi a z hostí, kteří se v té chvíli seskupili před vraty, pochyby, že odjíždí královna, opravdová královna, a že jí neodvází nikdo jiný než postilion smrti. Všichni ztichli a nebylo slyšet žertů, ba skoro ani dechu, když stařec vyvedl a připjal své spřežení a slavně praskaje, ztrnulý a mračný, rozehnal je do plavného klusu.

Kudrna dovezl si domů ne ženu, ale jakousi magneticky uspanou bytost, která procítala ze ztrnulosti, jen když se k ní přiblížil, a jen proto, aby ho od sebe odpudila.

Stařec vystoupil ze služby a zakoupil si chalupu, jednu z oněch nemnohých chalup této poštovské vesnice, nejvýše položenou, kterou se honil skoro stále vítr. Ale měla tu výhodu, že v ní byl starý postilion, který se rozešel ve sváru s poštmistrem, dalek pošty a přece blízek celého podivného divadla své vášně: přehlížel odtud jako se strážné věže celou serpentinu silnice a cítil bít ve dne v noci tepnu jejího života.

Když oznámil Kudrna ženě svůj úmysl, nesloužit již na poště a zakoupit se ve vesnici, zdvihla k němu na chvíli, jak seděla na kameni před domem a zírala do slunce, své ustydlé oči a řekla jen: „Škoda, tedy mne již nedovezeš do města? Nu, neškodí, dojdu sama.“

Stařec nenalezl slova odpovědi, jen dolení čelist zaškubala sebou křečovitě. A vskutku, Cora došla sama.

Když bylo jejímu dítěti, Erně, asi půl druhého roku, zmizela s tlupou kejklířů, která protáhla vesnicí. Šla za známými svého milence, aby našla jeho stopu, nebo prostě z nudy pustého a prázdného života na vsi, mezi cizím lidem? Hnala ji vášeň nebo pudila ji dlouhá chvíle? Šla za dobrodružstvím nebo za obětí? Nikdo nevěděl a nepověděl, a nepověděla toho ani bílá, studená, ale úžasně čistá a pokojná tvář zmrzlé Cory, když ji po půl roce našli v závěších nedaleko Daslova. Všecko na ní mlčelo, jen zmrzlé ruce, ty podivně živé a teplé jindy ruce cosi napovídaly: jak tu ležely daleko od těla, jako by usečené, s rozevřenými, těžkými prsty, působily dojmem ruky, která pustila z otěží koně života a byla usmýkána splašeným spřežením.

Erna byla tehdy zanedbané, opožděné děťátko a takovým zůstala dlouho. Dlouho měla slabé nožky a dlouho donášival ji ke hrám s dětmi podivný hoch s urputnou a zatmělou tváří — Kašpar Schnellů, dravý a divoký hoch, který měl při tom potřebu měkkých citů. Styděl se však za ně a těžko se mu projevovaly: churavé dítě přišlo mu vhod. Je mohl ošetřovat, o ně se mohl starat, aniž si zadal. Ale činil to

s podivně přísným a upjatým výrazem, ze strachu, aby se neprozradil. Jako by to byl nějaký obzvláště těžký úkol, který si nevhodně na sebe naložil.

Nosíval malou Ernu v staré plachtě na zádech, a skládal ji někdy, hromádku lidské bídy, na hromádku štěrku, připravenou k výpravě silničné, zatím co poodbíhal k hrám. A dítě tam leželo bez pohnutí, nznak, vssáto svýma velkýma očima do hlubokého bezhraničného nebe, třeba hodinu i déle...

Erna byla tehdy dítě útlých kostiček, na němž nebylo nic kromě očí, podivných, užaslých očí, které se zdály chvílemi i zamyšlené.

Často lidé, jedoucí mimo, vyhlédali z vozů, zasažení těmato podivnýmá očima, a některé paní dávaly si ji i podat do vozu a mluvívaly na ni, čekajíce vtipných odpovědí — ale nedočkavše se jich a vidouce před sebou jen podivné, přísně semknuté čelo a mlčelivý, zkoumavý zrak, vracely ji zklamání Kašparovi, který ji přijímal se zvláštním pokrčením ramenou. Jako by tím chtěl říci: „Nu, tak vidíte, jakáž pomoc, nikdo s ní nic nesvede než já. Víte, dělám to nerad, ale co mně zbývá, když na to nestačí nikdo jiný?“

Kdysi mladá baronka, bezdětná paní, projevila dokonce jednu chvíli přání, ujmout se dítěte.

„Ne, to dítě má podivné oči, pro ty oči bych je mohla mít ráda,“ mínila k staré paní, své matce, ale když uviděla slabé, v růstu opožděné tělíčko, upustila rychle od svého úmyslu: pochopila, že Erna byla by spíš obtíží, než způsobnou hračkou.

„Nu, vrať mu ji,“ řekla nato stará paní a dodala: „Nedívej se moc na ni, zdálo by se ti o ní v noci.“

Brzy potom dostalo se přece Erně pěstounky, ale nebohaté, v osobě sestřenice otcovy, staré, obřadně nábožné ženy ze sousedního města, již pobožnůstkářství nepřekáželo nijak v lichvaření. Ztratila muže a děti a chtěla si vychovat, jak říkala, někoho, kdo by jí zatlačil oči a kým by, jak myslila, usmířila své hříchy, které ji nejednou v noci tlačily jako těžké kamení.

Ujala se Erny právě včas, starý Kudrna upíjel se již soustavně a nestaral se ani dost málo o dítě. Žena vzala Ernu k sobě, nosila ji

s procesimi na různá poutní místa, nořila ji do různých posvátných pramenů a vod: a ku podivu, dítě, snad proto, že se o ně konečně někdo v životě staral a pravidelně se jím obíral, vykřesávalo se ze svých neduhů, sílilo vůčihledě, dohánělo děti svého věku a brzy je i předběhlo. Ze slabého dětátka vypučel divoký zbojník: Erna se protáhla štíhlým, pružným růstem jako prut šípkové růže, ale byla stejně trnitá a bodala stejně jako ona. Hrála si jen s hochy, hrála si s nimi jejich divokými hrami a mizela při tom na celé půldny z domu.

Již tehdy měla podivnou vlastnost, že dovedla ovládat své okolí: báli se jí i hoši mnohem starší. Nebylo v tom naprosto erotiky — naopak: Erna ji nenáviděla a nesnesla v té době ani vypravování o ní. Ovládala své nezkrocené druhy ctnostmi ryze mužskými: jakousi čestností a srdnatostí jí vlastní. Měla již tehdy krajně vyvinutý smysl přátelský, smysl kamarádský. Měla zvýšený smysl pro čest a probouzela jej v chlapcích, s nimiž se stýkala; bylo to na nich záhy patrné. Ve všem společném podnikání brala na sebe nejtěžší podíl a nikdy nezradila spoluvinník: prozradila-li se věc, snesla mlčky svůj podíl ran, kterým ji vyčastovali bába nebo učitel, a často brávala na sebe i cizí vinu. Nelhala nikdy a nesnášela lži, jako nesnášela frivolních řečí a narážek: jednou řekl před ní výrostek, mnohem silnější jí, nestydaté slovo, a Erna vyřala mu políček a servala se s ním pak zlou rvačkou, z níž vyšla sice potrhána a zedrána, ale v níž přece vnutila svému protivníku úctu k sobě.

V té době rozrostly se jí brvy zvláštním smělym způsobem do podoby luku a daly hlavě její odtud již po celý život krásně divoký a bojovný ráz: později se i černé vlasy s kovovým leskem slévaly na ni v jakousi přilbu a oblévaly hlavu zbrojnou září. Ale ironický tah začal se jí již tehdy — neboť již tehdy naučila se pohrdat lidmi — usazovat kolem rtů, podivných, horkých a věrných rtů, a malá, kolmá vrásečka mezi obočím zryla ji již tehdy svou jehlou, sotva viditelná.

Lidem se s ní již tehdy špatně vycházelo: byla nevypočitatelná a nezkrotná a stále se sázela, nikdo jí nemohl v ničem stačit, stále

usvědčovala lidi ze lži a z pohodlí. Již tenkrát soudili lidé, že je jim dána ne pro radost, ale „za trest“. Již tenkrát měla dar ironie, kterým dovedla vypozerovat slabiny a udeřit právě na ně. A takovou již zůstala celý ostatní život: bylo jí již souzeno uvádět celý život lidi v úžas a provádět věci nejen nečekané a nepředvídané, ale přímo rozlaďující podivným nepokojem. Zvířovala stále ssedlé vody života opravdu od dna.

Bába, která se jí ujala, myslívala nejednou, že ji podvedl čert a nasadil jí do hnízda svůj plod. Zanevřela na Ernu zlým hněvem: spílala a klnula jí na potkání, bila ji bez lítosti, byla jí „metlou“ a „bičem“, mluvila o ní jako o ztraceném člověku, od něhož se odvrátil Bůh a který má již zcela určitě ustláno v pekle — ale pohledu jejího přece nesnesla, když se děvče svýma hnědýma očima, sršícíma teplým světlem, zadívalo občas nejprve na zástavy lichvářsky získané a pak týmž pokojným, jen slabounce přimhouřeným zrakem na bábu. „Ne, ta holka má baziliščí pohled,“ říkávala bába, „mně se po každé zdvíhá žaludek a celý den nestojím na nic,“ a odplivovala po každé třikrát nalevo a mumlala zaklinadlo. Jednou vzala Erna do rukou peřinu, kterou před lety odnesla bába s postele nemocného dlužníka, potěžkala ji, jako by vážila její cenu, a řekla pak klidným, znaleckým hlasem: „Hm, dobré peří . . . S kterého umirajícího jste ji stáhla, tetičko? Vystyd o chvíli dřív . . . Nu, což na tom, vidíte?“ Bába napřáhla na Ernu ruku, aby ji udeřila, ale náhle pokleslo jí rameno a mráz roztřásl ji jako v zimnici. I nadávka zemřela v rozjektaných zubech. Erna šlehla plamínkem svých hnědých očí po bábě a s ironickým posměškem protáhla se jako hádě dveřmi. Od té chvíle, kdy děvče uhádlo podivnou náhodou nejtěžší hřích bábina života, vyhýbala se jí její pěstounka s pověřenou hrůzou a bývala s ní nerada sama ve světnici. Hned bych dala Pánubohu nebo čertu na svíčku, jen kdyby mne jí zbavili, minila nejednou.

Ale Erna byla mnohotvará a proměnlivá jako voda. V třináctém roce ku podivu rychle zkrotla, odvrátila se úplně od svých chlapeckých druhů, byla pojednou plachost a zamkllost sama. Bába a všichni, kdož ji znali, nemohli se vynadivit této proměně. Její někdejší druzi

útočili na ni posměšky, ale Erna, ta jindy divoká Erna, přijímala je mlčky a pokorně: hnědé její oči jako by náhle ztratily všechny jiskry, zato získaly podivného, hlubokého lesku.

V tu dobu uviděla náhodou hrát kočovnou společnost divadelní a bylo jí, jako by na ni někdo v studené cizině promluvil mateřským jazykem, který se chápe ne rozumem, ale každým nervem a všemi kořeny bytosti. S dechem utajeným, polita nachem, krk napjatý jako zvíře, které žízni a chce pít, ssála každé slovo a celou noc blouznila o hře v lehké horečce. Ráno odříkávala zpaměti celé věty z dialogů. Přes kletby a rány své pěstounky utíkala pak na každé představení. Ale ku podivu: vášeň divadelní pohasla náhle a tak rychle, jak vzplanula; přešla bez stop, jako by jí nikdy nebylo.

V čtrnáctém roce zasmušila se dívka podivným smutkem a schoulila se celá do sebe. Divadlo ustoupilo u ní náhle kostelu. Začala do něho chodit samochťíc a nevadilo jí, která bývala dříve tak marnivá, že neměla na sebe nic než několik ubohých hadérek. „Čertovská holka,“ říkávala bába, „každý hadr jí sluší. Dát do toho jinou, je v tom jako hastroš v zelí — a ona, uvidíte, splete v tom ještě hlavu pořádnému člověku.“ A pouhé pomyšlení, že by se to někdy stalo, nítlo v bábě hněv, který si vylévala při každé příležitosti vhodné i nevhodné. „Ta nás ještě překvapí,“ minila jednou k své sousedce, „je to čertovo semeno a má uhrančivé oči. Za tou budou mužští trojčit. Čím větší mrcha, tím větší štěstí, milá Katle.“

Ale Erna jako by toho necítila, jako by toho neviděla: přišlo zatím něco jiného, co jí bralo dech i všechny smysly.

V kostele slyšela na kruchtě mužský hlas, který jí, sotva zazněl, přechvěl mrazem celé tělo od paty k hlavě. Byl to podivně krásný, teplý hlas, který se vyléval nějak se samozřejmým bohatstvím jako krásný pramen a stoupal z hlubin zdraví a pokoje, prostouplý jimi celý, a sliboval štěstí, věrné jako ptačí hnízdo a teplé jako letní noc.

Polita studem, chtěla se Erna ohlédnout a nemohla, když ji sousedka všeptla do ucha: „To nový učitel Pruner to tak nabírá.“

A po mši, když vycházely obě z kostela, ukázala jí na krásného,

mladého, ale poněkud již přitloustlého muže s velkýma, trochu prázdnýma očima a hustou plavou bradou.

Erna zamilovala se do něho blouznivě. Byl jí rekem a bohem, čímsi nadzemsky statečným a bezúhonným. Nedovedla si představit, že jí a pije, když jí děvčata, která záhy všecko uhodla, donesla zprávu, že je ženat, že má starou, vyzáblou ženu, která ho prý bije a tahá za vlasy a drhne prý jeho bradou měděné obruče puten a dřezů.

Erna div neudeřila pomluvačky do tváře.

Ale za týden uviděla sama svého reka v postavení velmi pokorujícím. Vyšla náhodou časně ráno z domu a otevřenými dveřmi z domku učitelova slyšela křik, klení ženino, chraptivý ston mužův a rány dopadající tvrdě na jeho tělo. Kostnatá ruka ženská zle řádila v krásných vlasech a v husté plavé bradě, hodné Marka evangelisty.

Učitel, jak již častěji činival, přišel podnapilý pozdě domů z hostince, a bledá, nevyspalá, popelavá tvář jeho mezi zcuchaným vlasem a zanedbaným vousem, zle zpracovaná ženskou péstí, vypadala v ranním přísvitu až do muky ošklivě a střízlivě.

Trapný byl pohled na tuto statnou, rekovskou postavu, jak se nejnepně brání a krčí v rukou hubené, žluté ženy. Posměch životu a jeho kráse čísel z toho na ni nahým ledovým mrazem.

Podívaná na to sedla na Ernu jako zlá můra.

Uviděla po prvé svého boha poplvaného a nesnesla toho pohledu.

Zbledla, a podivná ostrá bolest, jaká bývá při dlouhé žízni, stáhla jí hrdlo. Stoupal v ní příliv sucha a hrozil jí zadusit. Trvalo dlouhou chvíli, než se z něho vysvobodila podivným, chraptivým chechtotem, v kterém jako by chřestily všechny zkamenělé slzy — slzy, jimž nebylo přáno, aby byly vyplakány teplým líjákem, jaký svlažuje jarní úhory života.

Několik dní chodila Erna jako neživá, nemluvila, snad ani nehleděla, rozchechtala se jen občas tímto pitvorným smíchem, když byla sama.

Ale osvobodila se jím přece ze své můry.

Za týden nato utekla k tlupě kočovných hereců, která táhla městečkem. Leckterému jeho obyvateli, popravdě buď řečeno, se tím ulehčilo.

Erna se s počátku protloukala bídě u různých venkovských šmír a dlouho se nemohla nalézt.

Herecký temperament a talent rozpoznali v ní záhy i ředitelé malé inteligence — byl opravdu takový, že ho nebylo možno přehlédnout — ale nedovedli ho pochopit a proto dobře zaměstnat.

Poněvadž byla mladá, krásná a štíhle rostlá, nutili ji hrát ideální a heroické role, a Erna hrála je zdánlivě s tím konvenčním a dutým patosem, s jakým je hrávají všichni nadanější začátečníci. Ale jen zdánlivě: vpravdě byl tu již nový odstín v pojetí, kterým se propaloval za tvrdou konvenční maskou její vnitřní oheň, její povaha, zkušenosti jejího života.

K svým ideálním rolím cítila mladá herečka v hloubi bytosti odpor, jaký zachvacoval její smělou duši před každou vystrojenou lží. Nevěřila v reky a v rekyně od své zkušenosti s Prunerem. Viděla-li kde širokou rozmáchlou pózu nebo slyšela-li kde dunící slovo, tázala se hned skepticky: „Ano, v neděli na kruchtě — ale jaké je to ráno všedního dne?“

Naučila se nedůvěře až cynické, a přirozená její vlastnost, opovrhovat lidmi, rostla a tvrdla v ní. Smávala se často podivným, přesvědčivým smíchem, který šlehal lidi po tváři jako bič a hnal jim stud do lící — smíchem, jímž se osvobozovala z utrpení a který zněl proto břeskňe jako polnice. Bylo v něm znát, že si draze koupila právo na něj, „že zaplatila jeho režii svými slzami“, jak jednou řekla. Tento smích, bylo patrné, vyrostl z utrpení a měl chránit od nového utrpení: ať tak, ať onak, byl to smích ozbrojený a vládl zlými zbraněmi.

Každým dechem bylo znát, že Erna nevěří tomu, co jí předpisovala její idealistická úloha: že nevěří v nyjící princezny, v ctnostné manželky a vdovy, v rytířské muže — a aby se neprozradila, stupňovala a přeháněla rysy až do karikatury. Každou chvíli jako by plamínky posměchu hrozily proskočit z duše, zasyčet nad postavou a probořit celou koncepci hry — a jen tak tak že pohasly včas, zdušeny nutností.

Pro jemného znalce byla to někdy zajímavá podívaná — ale „provinciální obecenstvo“, jak říkají ve velkoměstech, nevědělo, na čem je, a mátko se tím jen. Cítilo instinktivně, že jest vedeno na nejistou půdu, a vyhýbalo se jí zase instinktem: bálo se odstínů a polotónů, chtělo mít pod sebou i před sebou něco bezpečného a celého a vymáhalo to, jak toho vymáhá každý naivní člověk.

V té době prožila Erna několik erotických poměrů, z nichž všech vyšla záhy vystřízlivělá a zhnusená. Opakovala se zkušenost jejího mládí, typický její osud: na kruchtě v kostele v neděli bylo to krásné, ale ráno ve všední den, v kalném jeho úsvitu, po žalostné noci, bylo to ošklivé, pusté i nudné.

Bylo to s ní nyní, jako tomu bývalo v jejich chlapeckých hrách v době dravého uličnického dětství: stále jako by se sázela, kdo bude dříve u cíle. Jako tehdy jí nestačival v běhu žádný hoch, tak nyní nepostačil jí v lásce žádný muž, každý se loudal, každý byl pohodlný a každý ji brzy znudil a nakonec se jí i zhnusil.

„Dej pozor,“ řekla kdysi svému bohatému a hloupému milenci, „mezi námi je tento rozdíl: ty jsi hltoun a já jsem mlsalka. Já jsem již přesycena, kdy tobě teprve začíná chutnat. Ty jsi stvořen ne abys miloval, ale aby ses pásl.“

Erna byla dychtivá života, ale mámila ji víc jeho vůně než jeho látka. Pila jej žiznivě, ale právě proto dopila se dřív než jiní jeho rmutu a kvasnic. Měla lehkou ptačí krev a její oheň vyšlehl a shořel prudkým požárem, kde jiní doutnali zvolna a rozvážně a „mohli si“, jak říkala, „při lásce uvařit oběd i večeři“.

Přestala věřit nejen v bohy a reky, ale přestávala zvolna věřit i v lidi: všude viděla nyní jen počítací stroje. Lidé se jí hnusili svou zbabělostí, svou loudavostí a rozšafností, a hlavně svým pokrytectvím a svou zištností. Všecko si vypočítávali a prodávali neustále všecko: obchodovali stále s tím, co měli i čeho neměli. „Všecko chtějí mít zapláceno,“ mínila Erna, „na všem chtějí vydělat. Jsou-li veselí, chtějí být odměněni za to, že nejsou smutni; a jsou-li smutni, za to, že nejsou veselí. A nejdráž prodávají všecko, co je v nich nejhoršího: všecku hloupost, všecku sprostotu, všecku tupost, všecku lež, kterou

neustále hrají. A kdyby se aspoň k tomu znali! Ale ne: každý hraje svou lež s tak vážnou a nudnou tváří! Svůj obchod tak tragicky, na takových vysokých mravních kothurnech“ . . .

Rozcházela se den co den víc se světem. Celý život, zdálo se jí někdy, jest jen důležitě nafouklý vtip, oplzlá nadutá maskara, mrtvý hastroš vycpaný cucky a koudelí, a jí chtělo se strčit do něho hrotem slunečníku nebo špičkou střeвиčku, jen tak mimochodem, při procházce, překotit jej a odkrýt jeho duté nitro: vypadly by z něho jistě cucky.

Něco bolestného svíjelo se v ní častěji a častěji a volalo po kořisti. Podivná touha po pravdě, ne po všeobecné pravdě profesorské, jak o ní psali libomudrci v knihách a deklamovali na katedrách jako o ušlechtilé studené bohyni, ale po určité, hmatatelné, neodvolatelné pravdě života a smrti, která zabíjí nebo oživuje, nítla se v ní a plnila ji mukou chvílemi až hmotnou. Zdávalo se jí pak, že se v ní zažehly malé bolestné plamínky a pozvolna jí stravují. Vzpomněla si, že jako dítě čtla o tomto trestu jako o muce pekelné, a zachvěla se. Žila v ní touha pravdy až cynické: touha podívat se, co na tom všem je, přijít všemu na dno a na kloub. Bylo to něco podobného hněvivé touze dítěte, které rozbíjí hračku, jež je znudila, aby spatřilo, co je tak dlouho podvádělo, co je tak dlouho okouzlovalo a poutalo . . .

V těch chvílích byla hotova, svlékat věci a lidi ne ze šatů, ale z kůže, rvát je a drásat je, aby se dobrala jádra — a divívala se, že se tomu tolik brání. Nenáviděla sebe samé tak, že by políbila ruku každému, kdo by jí chtěl takto rozebrat a odkrýt pramen její trýzně a její nudy. Zdálo se jí vždycky, že by lidem samým mělo na tom záležet, aby se dověděli, co mají pod kůží, jaký obsah má ten pytel, v němž něco chrastilo . . . možná že jen kosti, možná že střepy, možná že cín nebo měď . . .

Ale ať zajižděla sebe hloub, nenalézala nic než strach, choulící se strach, který se bál prozrazení. V té době zvykla si již rozkládat velebně vypadající mocnosti životní a ukazovat jejich ubohý, chudý vnitřní mechanism dětských hraček. „*Voilà tout*,“ zvykla si již tehdy říkat s nenapodobitelnou hořkostí. „To je všecko. Jak je to jedno-

duché a ubohé, a děsí tě to přece a koiš se tomu přece! To je život: trochu chytráctví a mnoho, strašně mnoho zbabělosti.“ „Voilà tout“ stalo se již tehdy jejím úlovím, mnohem dříve před slavným kupletem, který stvořila později ve Vídni a jehož bylo to refrainem — mnohem dříve před pověstným kupletem, který zanesl její slávu zároveň do císařského hradu i na kozlíky vídeňských fiakrů.

Rozcházela se stále se svými včerejšími přáteli. Doháněla lidi stále k pravdě a stávala se jim záhy nepohodlnou. Byla nevypočitatelná, stále přesedlávala a nutila i lidi přesedlávat. Každý pevný tvar ji příliš brzy trávil a věznil, musila jej stůj co stůj rozrazit co nejdřív. Každý den, zdálo se, jako by se musila znova stvořit: včerejšek byl jí jen těsto, které chtěla přehníst v nový tvar — tak nový, až ho nikdo nepoznával. Byla živelná nepokoje, věčný kvas — a toho starousedlí a rozšafní lidé na dlouho nesnášejí. Mstili se jí a pomlouvali ji. Ernu to s počátku nijak zvláště nerozrušovalo. Pomlouval-li ji včerejší její milenec, před nímž zavřela dnes dveře, mávla jen rukou a zasykla jen své oblíbené „bagage“. To jí znamenalo: „odpočivej v pokoji, zasloužil sis jej již před pěti lety, již tehdy jsi byl mrtvý.“

Ale časem pozorovala, že „bagage“ se ku podivu rozmnožovala a zalidňovala hustěji a hustěji její malý venkovský svět. Chvilí co chvíli stříkla po ní odněkud slina jedu, pomluvy, sprostoty — pomsta za službu pravdy, kterou, jak minila Erna, se sebezapřením někomu prokázala: „Není to přece nic příjemného,“ říkala, „obírat se takovou holotou. Holou rukou se toho dotknout nemůžeš a rukaviček k tomu oblékat nesmíš.“

První chvíli bývala vždycky Erna celá užaslá: nechápala dobře, jak je to možno, že se „bagage“ tolik přimnožuje. Ale hned mávla rukou svým ležerním a superiorním způsobem a minila, odhrnuvši pohrdavě ret: „Co na tom? Provincie je provincie, vesnice je vesnice. Vesnice není ještě svět. Je ještě velkoměsto, tam je svět. Svět je hlubší a širší než si ‚bagage‘ myslí. Přece nesnědla ‚bagage‘ ještě celý svět. Svět jest přece pro slušné lidi a ne pro ‚bagage‘.“

Byla již unavena a zhnusena venkovem jako něčím, čemu jsme přišli dávno na dno, ale co nedovede přijít na dno nám. Toužila po

veleměstě, toužila po Vídni, toužila po velkém, opravdovém světě, kde nestrpí „bagage“, kam „bagage“ nepronikne a nedosáhne.

Šťěstí jí přálo. V krajském městě dolnorakouském uviděl ji hrát starý, šedivý pán, celý růžový dětskou červení až po ouška a lalůček, baron, opravdový amatér divadelní, znatel a labužník, který viděl mnoho velkých herců a hereček a rozuměl hereckému umění. Vycítil ihned, kolik velkého hereckého talentu tu hyne a jak je špatně chápán a zaměstnáván. „Pegasus im bauernjoch“, řekl jí zdvořilý růžový pán v přestávce, a Erna jásala. Starý baron doporučil ji přednímu vídeňskému divadlu, kde pochopili záhy, že vlastním polem Erniným je ironie, satira, komedie: styl skěpse, posměchu, blagy. Angažovali ji a Erna jásala: ponejprv se setkala v životě s člověkem, který ji pochopil, a mladá herečka byla by se snad z vděčnosti zamílovala do starého pána, kdyby ji nebyl předešel a nechtěl být zaplacen za své pochopení jako všichni ostatní. A tak zbyla jí i na něho nakonec ošklivá vzpomínka.

Vídně dobyla Erna naráz několika velikými úspěchy, jakých nebylo pamětníka. Našla se ve frašce, v místní komedii, v parodii. Byly to většinou literární jepice, v nichž vystupovala s počátku Erna, ale mladá, tvořivá herečka dovedla z nich dobýt kus věčnosti. Prohloubila každou roli až do typičnosti, do něčeho věčně lidského, do něčeho, co v svém jádře patřilo jí, poněvadž bylo vysvobozeno z její bolesti, vykoupeno jejím životem a jeho utrpením. Podložila všecko svým podivným, bolestně mstivým utrpením, které zhnětlo samu její pleť a způsobilo, že i ona bolela a hrála pod řídkým ličidlem.

Ve Vídni našla konečně povolnou a úrodnou půdu, do níž mohla sít svým uměním, kde se mohla osvobodit z bolestí, které se jí na venku draly již k hrdlu a hrozily ji zadusit. Zde se mohla zpovídat diskretně, nepřímou, v narážkách, cudně — jak to milují všichni opravdoví umělci. Zde rozuměli, alespoň s počátku, její skepsi, její ironii, jejím bolestným hněvům, jejím polotónům, jejímu „*la farce est jouée*“, jejímu „*va banque*“, neboť velkoměšťák trpí víc než venkovan a je proto vnímavější. Bylo ku podivu, jak dovedla chytit tón doby, doby, která strávila všechny staré zárodky životní a neměla

nového obsahu, která tápala ve tmě a pochybách, která ničemu nevěřila a přece se neodvažovala otevřeně vzpoury z bázně o své pohodlí, doby, jež nedovedla zahořet velikým ohněm enthusiasmu a světlkovala jen jako trouchnivějící dřevo jiskřičkami vtipů a bonmotů.

A Erna rozvázala jazyk této době, rozhovořila ji, posud němou, vyřkla slovo, které tanulo všem na rtech. Byla smělá až do drzosti a nikdo a nic nebylo před ní jisté; jen její gracie, její rozmar a vtip smiřovaly s její útočností. Zdálo se, jako by se byla odpoutala z některého zapadlého kouta světa nečekaná nová síla, nějaký ohnivý vítr svatodušní, a řádil nyní a obracel nyní všecko na ruby. Byla to nádherná podívaná, a lidé starého, okoralého světa jásali první chvíli, že život není ještě vyčerpán, že jsou kdesi ještě omlazující větry, které dovedou zadout a sfouknout vrstvy mrtvého šedého prachu, že jsou prudké horské potoky a bystřiny, které dovedou odplavit mnoho zetlelého listí a jiné mrvy.

Erna viklala všim, od noh, které nesly trůn v dvorním hradě, až po nohy plného stolu, u něhož seděl a kvasil velkoměstský faják. Lehký smích její doletěl jako opeřený šíp na místa, kam neproniklo žádné slovo. Brala veliké, úctou věků nakadešené modly do rukou a hle, pod jejím bodavým zrakem, pod jejím jemným skalpelem menšily se a menšily, pukaly a praskaly, rozsypaly se, roztály naposled v něco docela maličkého a směšného, nejčastěji v blátivou loužičku jako veliký sněhulák na jaře. *Voilà tout!* Touto cynickou frází jako by byla dala době klíč k ní samé. *Voilà tout!* Erna hrála podezíravost a nevíru velkoměšťákovu, cynism a blagu velkého světa, svou hořkou zkušenost lidství „všecko chce býti zapláceno“, v nej-různějších variacích. A podivno! Všecko jí prošlo, lidé zbožňovali její zpupnost a její rozmary brali za zákony.

A mladá herečka milovala, alespoň s počátku, svou Vídeň.

Vrhala se šileně do života velkého světa: lákal ji, jako ji lákalo vždycky všecko neznámé. Doufala stále, že na dně musí být ukryta perla, a že, až ji vynese, bude šťastna navždy. Ale na dně, jak se brzy ukázalo, nebylo nic než rmut, ošklivost a rozčarování, které volalo

po novém opojení. Ale těžko se opíjet, když nebylo víry v krásu a velikost; i bylo k tomu třeba námahy stále větší a větší.

A co se jí zdálo s počátku nemožné, ukázalo se záhy i ve Vídni. I ve Vídni byla „bagage“, i ve Vídni se množila a vzrůstala.

I Vídeň měla dno, i Vídni přišla na dno, a dříve než myslila. I Vídeň byla konec konců malý mechanismus, i Vídeň ji znudila, i Vídeň se jí zošklivila.

„Ne, není *veleměst*, jsou jen malá a veliká města, nebo spíše vesnice: malé, velké, větší, největší, nesmírné vesnice. Statisíc vesnic snesených na hromadu, to je veleměsto,“ řekla jednou Riedovi, svému plachému a smutnému příteli.

Podivný smutek rozrůstal se v této silné duši a podlamoval ji: svět se jí zdál zprahlý, život nudný a zbytečný. Podivná žízeň nalézt něco, čemu by se mohla vzdát, před čím by se mohla pokořit, k čemu by se mohla modlit, co by mohla vzývat, v čem by mohla spočinout, trápila ji ve chvílích, kdy dokazovala jiným i sobě, že nic takového není.

Její humor na jevišti stával se podivně neklidný a složitý, dotýkal se až tragiky. Bylo příliš patrné, že jest podložen velikou hořkostí. Nikdo se mu nemohl dostat na kloub, stále zbývalo cosi záhadného, co vzdorovalo všemu rozboru, a to mátlo i znepokojovalo. Byl to humor veliké skepse a velikého zklamání, v kterém bylo mnoho hněvu a mnoho opovržení k lidem: šel příliš daleko, kam mu nikdo nestačil.

Starý režisér, který miloval Ernu a chápal její umění, hrozíval jí prstem a radíval jí mentorsky: „Umoudřete se, milé dítě, zacházejte příliš daleko; a toho lidé nemají rádi. Věřte starému zkušenému, zpraženému oslu. Vy jste pořád jiná a nikdo s vámi nemůže být hotov. Jaký duch nepokoje jest to ve vás! Stále se měníte, není na vás nálepky, pevné přihrádky, každou rychle přerostete. To nemívají lidé rádi. Všecko na světě vám odpustí, jen když jim dáte pokoj a nenutíte je k myšlení a k učení. Vymstí se to všecko na vás jednou, uvidíte. Der Mensch ist ein Gewohnheitstier, věřte. Obecenstvo se nechá dlouho tyranisovat, ale přijde den, kdy zjankovají a shodí vás jako vzpurný osel, kdy se toho nejméně nadějete, a číhá na to již teď, věřte mi.“

Ale Erna se jen smála tichým smíchem hrdých očí, které mluvily jistotou: „ještě je dovedu zkrotit.“

A krotila všechno věru podivuhodně: obecnost, milence, riválky. Jen jednoho nesvedla ovládnout: vnitřní bolest, která se v ní podivně rozhořovala jako otevřená rána. „Jak přehlušit ten žal,“ říkala, „čím jej ubít?“ A ubíjela jej rozmary, horečnými sny, fantasiemi smyslů — ale byl to nepřemožitelný nepřítel, který zbraň, již měl být ubit, obracel v potravu, kterou se živil a již mohutněl a silil.

Šlapala po všem a po všech a v duchu se modlila jedinou zoufalou modlitbou: „Bože, dej, ať se setkám s někým, komu neodolám, kdo mne přemůže, kdo mne ovládne. Jinak roztrháš mne můj vnitřní kvas, má bolest. Ach, Bože, Bože, jaké síly jsi to do mne zavřel, vzpurné síly, nevyrovnané a nesourodé síly, které se nedovedou snášet a nedovedou jít dlouho společnou cestou.“

Nudila se stále zlou nudou a v ní vymýšlela zlo a strojila si opojné divadlo pýchy a zpupnosti. Měla vteřiny, kdy jí prošel duší obraz babylonského krále Balsazara, hodujícího rouhavě z nádob chrámových, který byl tak těžce potrestán za svou zpupnost; ale hned si řekla: „Ne, nejsem mu podobná; on se rouhal opravdovému Bohu, já jen hliněným modlám.“

Odloudila prý mladé hraběnce muže, za něhož se nedávno provdala a do něhož byla slepě zamilována — odloudila jej z rozmaru a nudy, aby užila divadla své síly, popásla se na úzkostech ženiných a potupila ji i muže. Když s ním přerušila poměr, poslala jí prý prázdnou krabičku a na místě, kde se udává obsah, napsala: Manžel své manželky. Dovnitř položila prý cedulku: „Vracím vám vašeho manžela. V této škatuli není sice nic, ale myslíte, že v něm je víc?“

Jindy připoutala prý k sobě bohatého ctitele své rivalky, o nějž se tato herečka dlouho marně ucházela, jen proto, aby jí dala pocítit svou moc. Když se muž stal povolnou hračkou v rukou Erniných, poslala prý ho k své sokyni se zapečetěným listem, v němž stálo: „Vracím vám vašeho milence. Ucházela jsem se o něj jen proto, abyste ho musila přijmout z mé ruky.“

Videň se bavila takovými a podobnými kousky Erninými celé

týdny; bývaly ovšem přebásněny a zveličeny, ale i jejich skutečné jádro stačilo, aby rozzuřilo na ni dost a dost lidí; a Erna se pak divila, že se „bagage“ po každém takovém rozmaru úžasně přimnožilo.

V té době provdala se Erna velmi lehkomyšlně a bez lásky: provdala se za jednoho svého kolegu, aby mohla zrušit nepohodlný divadelní kontrakt. Její muž byl zhýralý hlupák, za něhož platila celý život dluhy a jehož nepřítomnost vykupovala si stále penězi. „Můj muž stojí mne víc než jiné ženy milenec,“ říkala. „Je to největší luxus mého života. Kdybych se byla neprovdala, mohla jsem si postavit u jezera v Alpách vilu, nebo si chovat aspoň dva jezdecké koně.“

Byla nevypočitatelná a přeče lidé, třeba se jí báli, byli k ní přitahováni podivným kouzlem. Zdálo se, že celý svět jen čeká, aby mu položila na šíji svou nohu.

Stávalo se, že pozvala k sobě milence na večer, a když nešťastník přišel, setkal se s tváří podivně dalekou a ledovou, dětsky udivenou, o níž by byl každý přísahal, že ho vidí po prvé v životě — a zatím prohýřila s ním minulou noc.

„Co zde chcete, pane, neznám vás,“ říkala pak cudným hlasem a zavírala dveře před užaslým hostem. A když se bránil a namítal, že byl pozván, pokrčila jen krásnými, trochu úzkými ramínky a řekla odmítavě: „Ne, mýlíte se, rozhodně se mýlíte. Nepamatuji se na nic takového.“ Někdy proběhla jí i podivná vlna ošklivosti tělem, zatřásla se, jako by se dotkla ropuchy — a návštěvník četl pak v celé postavě Ernině tolik štitivého odporu k sobě, že zahanben nebo zhnusen odcházel. „Ne,“ řekl kdysi hrabě H***, „nikdo mne nedovedl posud zošklitviti mně samému — to dovedla až Frau Land.“

Co bylo příčinou těchto náhlých proměn?

Byl to stud, který procítil náraz v této ženě a zdětinil její tvář? Byla to delikátnost umělkyně, která žila z děl poesie a vysoké vášně a byla snadno zhnusena banálností? Byla to její sensitivita, láska snu a pýcha chimery, která se vzbouřila lehce proti špinavostem hrubé skutečnosti? Byla to potřeba práce a tvorby, která se náhle přihlásila a vyháněla ji z náručí mužovy do samoty?

Jisto jest jen, že Frau Land povstávala rychle a náhle ze svých pádů a mívala pak naprosto potřebí nejhlubšího ticha, samoty a čistoty. Zavírala se na měsíce do pracovny nebo odjížděla na venek. Žila pak poustevnickým životem, životem mnicha, který slouží svému Bohu a odumírá světu, nebo se jindy vrhala střemhlav do práce, utíkala se k ní jako k poslední záchraně, upírajíc k ní oči s úzkostnou nadějí, s jakou se chytá tonoucí hozeného lana. Zůstávala pak dlouho v přísné klausuře, a zdálo se, že se bojí i otočit hlavu, jako by se jí mohlo zjevit strašidlo, jemuž unikla s napětím všech sil. Dávala někdy i na modlení, jako by byla vyvázla z těžké nemoci nebo jiného nebezpečí.

Rozumí se, že muži takto pokoření nebývali velkodušní a mstili se Frau Land většinou nejhoršími pomluvami. Tak vznikaly legendy o nové Kleopatře a nové Messalině, o její dravčí ukrutnosti a nenasytné smyslnosti, jež rozbíjí sklenici, z níž se napila, která jest stále mučena žízni po novém. Tak se rozmnožovala úžasně na všech stranách „bagage“ a hrozila zalidnit velký svět, jako předtím zalidnila malý svět venkovský. Tak rostla „bagage“, která číhala jen na příhodnou chvíli, aby se mohla pomstít a přivést Frau Land k pádu.

A Frau Land, jako by to tušila, bála se v poslední době o svůj úspěch a o svou slávu, jíž posud pohrdala. Bála se o ni, ne že si jí vážila, ale že byla nadmíru ješitná a nesnesla by, domnívala se, posměchu svých sokyň. Ale přesto nezměnila v ničem své umělecké metody, naopak: tvořila stále víc a víc z nitra své bolestné, nezkonejšené duše a připravovala si tak bezděky pád, který chtěla odvrátit svičkami a ofěrami.

Její humor hořkl den ze dne a blížil se velikému tragickému stylu.

Měla chvíle, kdy se zdála sama sobě starou, starou nudou a zkušenosťmi stoleté ženy. Pak plakávala bezpříčinně, drobné slzy, které pálily jako oheň a po nichž jizvy nezarůstaly.

Měla přítele, který se jí nikdy nedotkl a jehož si právě pro to opravdu vážila. Byl to baron Ried, smutný, unavený světák, přísný a opravdový duch pod maskou dandyho a ironika, znatel umění a sám umělec vkusem, básník srdcem a životem, který mlsal ze

všech zřidel a snad z přílišné delikátnosti nenapil se ze žádného, který si dovedl otrávit každou rozkoš a stonal podivnou nostalgii.

Ten zastal ji kdysi v takovém záchvatu, v takových palčivých, drobných slzách.

Vrhla se mu na šíji, tváře jimi ještě smočeny, a volala zoufale:

„Ach, Riede, Riede, vy nevíte, jak mi zpustl svět! Vy nevíte, jak strašný nepřítel roste mi ve mně! Což není nic na světě, čemu se člověk nemůže smát? Něco, před čím se může pokořit, k čemu se může modlit, co je veliké a krásné a co nezklame? Co nelze podvrátit? Vedte mne k tomu, slyšíte, Riede? Chce se mi kleknout před tím a plakat a modlit se. Chce se mně tolik slzí a bolesti a lásky, Riede, lásky, Riede — jiné lásky, než zde dávají a než zde žádají, jiné, slyšíte, Riede?“

A Riedovi, který sám mnoho miloval a vyšel posud z každé lásky zhnusen, sloužil mnohým modlám, aby se jim naposledy vysmál bolestným, oklamaným smíchem, který byl dandy s nezkonejšným srdcem dítěte a básníka, prošla hlavou krásná a smutná věta, kterou četl včera, když se vrátil v noci ze společnosti.

Měl zvyk usednout v noci u krbu, jak přišel ze salonu, ve smokingu, rozžehnout řadu voskových svěc, jichž čisté světlo miloval, a rozevřít, kdy v uších zněla mu ještě tichá včelí hudba smyčcových nástrojů a před očima se jiskřil křišťál tabule, svítil úběl ženských šjí a celá duše byla mdlá sny hříchu a noci — rozevřít některého odřikavého filosofa pohanského nebo křesťanského, Epikteta nebo Tomáše Kempenského, Marka Aurelia nebo Augustina, a čísti několik stran.

Miloval velmi tento kontrast a v těchto chvílích vypíjel z něho poslední hořkost.

Tak vzal včera do ruky „Konfese sv. Augustina“ a četl mimo jiné větu: „Neklidné jest srdce naše, pokud nespočine v tobě, ó Bože.“

Tato věta tísnila se mu nyní bezděky na rtech. Ale Ried potrásl jen hlavou, jako by ji chtěl zaplašit, potrásl svou krásnou hlavou s hustým, trochu šedivějícím černým vlasem, se smutnýma očima básníka a myslitele a s jemně skrojenými rty citového labužníka, a řekl jen:

„Utište se, pro Boha, utište se! Dojdete i toho. I vy se zamilujete, i vy poznáte utrpení, jemuž je nemožno se smát.“

Sotva to dopověděl, zachvěla se Frau Land podivnou pověřenou bázni.

„Ne, Riede, ne, neříkejte to. Bojím se. Stárnu a láska v stáří je trestem. Ne, Riede, posud unikla jsem vždycky lehce. Rána se zacelila rychle, sotva se otevřela. Ale až uvíznu doopravdy, vynesou mne již mrtvou. Znáám se, Riede.“ A po chvíli dodala docela tiše: „Můj Bože, jak zbázliví člověk v stáří.“

A mluvila pak o lásce jako o moru a metle boží a druhý den se rozhodla vykonat mimořádnou pouť a věnovat svaté Panně Cellské bohatou pokrývku oltářní a modlit se za zdar na jevišti a za ochranu od lásky.

A přece se stalo, že ji opustilo štěstí divadelní a navštívila ji láska, tento nevídaný host.

Podivně sdružila se jí obojí představa v obraznosti a podivnou náhodou sepal se jí obojí děj i v životě.

Stalo se to takto.

3

Připravovali tehdy kus divadelního řemeslníka, kterého bral dlouho svět za básníka a jemuž pozdě teprve strhli škrabošku. Byla v něm znázorňována muka šlechtičny, která se brání, a marně se brání, lásce k muži nižšího stavu. Byl to zoufalý boj pýchy s něčím silnějším a zároveň s něčím, čím tato silná duše dlouho pohrdala, zoufalý, ale marný odboj proti přírodě a životu a nakonec trest, trest vykonaný vlastní rukou na srdci příliš slabém — když se ukázalo, že láska nebyla možná bez ponížení celé bytosti.

Tato postava, podivno, udělala Frau Land.

Byla dávno v skrytu syta karikatury a satiry a toužila po velkém stylu, po utrpení noblesy, po tragičnosti, po ryzí linii stylové. Posmívala se šlechtictví, ale v skrytu duše toužila churavou touhou po tom,

čemu se posmívala. Posmívala se konvencím velkého světa, a nevědouc ani o tom, toužila být z něho nebo dostat se do něho. Smála se lásce a parodovala ji, ale bylo to vyzývavé rouhání někoho, kdo byl zrozen k uctívání a k službě v ní. Hvízdala o ní svůj kuplet, ale chvílkami chápala, že hvízdá hvízdem toho, kdo jde sám lesem a bojí se. Byla syta polotónů a odstínů, ironické tříště, věčné hry na schovávanou se svým vnitřním já a chtělo se jí velikosti, celosti, absolutnosti. Chtěla sloužit otevřeně hrdému utrpení; chtěla vyznat svou lásku k hodnotě a k šlechtictví duše. Toužila postavit všem svým touhám a bolestem na jevišti oltář a pokořit se jim veřejně vysokým, tichým obřadem.

Byla to nebezpečná hra. Byla to úplná změna genu, změna, kterou nerado snáší obecnost, neboť neodpouští-li co, jest to požadavek, aby se přeučilo o známém a hotovém umělci — je to burcování z lenosti a ze spánku příliš náročné.

Ried ji varoval. Upozorňoval ji, jak je choulostivé, přenést svou nejvnitřnější touhu na jeviště, a mluvil v biblické parable o perlách a sviních. „I když zvítězíte umělecky před svým svědomím, neujdete potupě; ano právě tehdy jí neujdete . . . Všecky staré *rancunes*, které má proti vám obecnost a kritika, všecka zloba, všecko záští, všecka mstivost může se vybit, a věřte, že se vybije. Číhá již dávno jen na příležitost.“

Ale Frau Land byla slepá a hluchá. Celý život vedlo ji cosi jiného než chytrost a vypočítavost, a nejhůř pochodil u ní, kdo jí doporučoval tyto „postní ctnosti“, jak jim říkala. „Chytrým je dnes každý hlupák,“ mínívala, „jen moudří jsou odvážní.“

Ried měl pravdu: šlo se do divadla jako na štvani. Jedni čekali do poslední chvíle obvyklý punc a byli zklamáni, když ho nenalezli, druzí šli vrhnout na ni kamení a bláto, které si již přinesli připravené v kapsách.

Široký úspěch nové role vyloučila si ovšem s krásnou noblesou Frau Land předem. Založila svou šlechtičnu tak cudně, tak uzavřeně, jeptišku a oběť nejbolestnějšího řádu na zemi — stvořila svou roli s takovou vnitřní přísností a ušlechtilostí, že její práce musila být

ztracena pro masu. Jen málo jemných diváků víc tušilo než chápalo, kolik velkého umění se tu marnotratní, ale i ti byli zvykláni odporem skoro všeobecným. „Co je na tom?“ mínili hlupáci nejrůznějšího odstínu v nejrůznějších tóninách, „to bych dovedl také.“

Frau Land nebyla však z těch, kdož na pokyn obracejí nebo ustupují: byla zvyklá diktovat svůj vkus a nepřijímat vkus cizího. Po městě roznášela se zlá poznámka paní Land, která mínila prý, že ji obecenstvo pochopí až za deset let, a dříve ještě prý mu to bude musit ukázat francouzská nebo italská herečka — a poznámka tato i jiné, impertinentnější ještě, dělaly zlou krev a bouřily proti ní hněv.

A tak se počal její pád.

Obecenstvo žádalo jako rozzlobené dítě svou starou hračku, svou Frau Land, a nechtělo nic vědět o nové Frau Land. A Frau Land byla celý život veliké dítě plné rozmarů, které neumělo ustoupit nikdy o píď a na vzdor odpovídalo vzdorem. Nejen že setrvala na dráze a ve směru, kterým se dala, ale stupňovala ještě a vyhrocovala ještě své nové pojetí.

Odpor proti Frau Land rostl, divadlo bývalo poloprázdné. Frau Land zbývala jediná spása: povolit, obrátit se o sto osmdesát stupňů, sesednout se své oblačné chimery a přizpůsobit se rozumně oslímu sedlu. Ale musilo se to stát rychle, poněvadž o její úlohy draly se již nedočkavě mladší síly a sto rukou vztahovalo se po jablku, které odhodila.

Přátelé jí radili k povolnosti. Ale toho slova nebylo v slovníku Frau Land. Na všechny dobře míněné rady dupala jen drobnou energickou nohou a vykřikovala se zlou kolmou vráskou mezi obočím: „Ani slova víc! Buď půjdou za mnou, nebo ať jdou k čertu a k Rohlingové. (Rohlingová byla její rivalka.) Čert je vyplivne a Rohlingová je spolkně — to je celý rozdíl mezi nimi. Nu, dobrého zažití.“ A otřásla se hnusem, jako by polykala mouchu nebo pavouka nebo jiné nečisté zvíře.

A vskutku: obecenstvo poslechlo a šlo k čertu a k Rohlingové. Jak se zachoval čert v tomto případě, není známo, ale tolik jest jisto, že Rohlingová podědila pozemský podíl po Frau Land a že jí šel jak

náleží k duhu: byla opatrná a chytrá chytrostí tohoto světa a dovedla jím moudře hospodařit.

Frau Land viděla jednoho dne, že jest obklopena na všech stranách „bagaši“, že celý svět jest samá „bagaš“. Stalo se, co se stává vždycky, dříve či později, tyranům veřejného vkusu a miláčkům davů: bagage, dlouho šlapaná, dlouho pokořovaná a dobrovolně se pokořující, se vzbouřila. Tyranie Frau Land ležela příliš dlouho a příliš těžce na městě, aby nebylo nutno setřást ji při první příležitosti. Frau Land musila padnout, aby si město na chvíli oddychlo, než vezme dobrovolně na šíj jho nové. Frau Land nechápala však, že má padnout právě nyní, kdy chtěla velikost a krásu. Zdálo se jí, že si zasloužila takového osudu snad stokrát v minulosti, kdy snad přece sloužila nějak tajným pudům nečisté velkoměstské duše a lichotila jim, ale ne dnes, kdy se od nich tak rozhodně odvrátila. Nechápala, že právě nyní začínala být její tyranie masám opravdu nebezpečná, nyní, kdy jich přerostla a tedy mravně popřela.

„Bagaš“ mstila se za svou dlouhou ubohost a slabost. Všecky staré klepy byly ohřívány a nových vyrojilo se jako much. „Bagaš“ neměla jiné zbraně než štípnutí a uštknutí a chtěla Frau Land uštípat. Amatéři divadelní čekali, že se Frau Land pomstí tím, čím vládla tak superiorně: parodií, kupletem, satirou. Ale nedočkali se toho, na svou nemalou mrzutost. Stalo se zatím něco, co dovršilo proměnu Frau Land.

Několik dní po prvním představení oné hry, tak osudné pro Frau Land, došel jí list plný upřímného a soudného podivu a pochopení, list entusiasmu, jehož je schopno jen mládí. Tento list byl jí neobyčejně milý, poněvadž jeho pisatel byl patrně člověk hereckého intelektu a rozuměl snům a touhám Frau Land. Byl jí tím milejší, že přišel v době, kdy buď zmatek a nejistota zachvátily skutečně nejlepší přátele Frau Land, nebo kdy její nedůvěřivost a podrážděnost větrila je všude.

Frau Land odpověděla, a pisatel prosil o svolení, aby ji směl navštívit; pozvala jej.

Přišel mladý krásný muž tichých způsobů, který se strojíl s pro-

myšleným vkusem, mladý muž s nervovými rukama umělce a podivnými smutnými očima někoho, kdo viděl zaslíbenou zemi, ale neměl síly dojít do ní, mladý muž s krásným, měkkým čelem, které však přesto nedovedlo vyvážit poněkud těžkých smyslných spodních partií obličejových. Byl polo literát, polo herec nebo spíše: toužil jimi být.

Nějaký magnetický proud, teplý, sdělný proud jako by se linul z něho, a víc: jako by jej dovedl navázat nebo přerušit po své vůli, jako by dovedl měnit distanci, být ti hned zcela blízko nebo vzdálit se od tebe do chladné rezervy. Dovedl být chvílemi určitý a rozhodný jako vojevůdce a chvílemi bezradný a bezpomocný jako malé dítě. Chtěl-li, dovedl okouzlit, a chtěl-li, dovedl odpudit a pobouřit.

Frau Land hovořila s ním čtvrt hodiny a měla krásný pocit bezpečnosti, že se s ním zná léta a léta, že si s ním, nevědouc o tom, hrávala v mládí na staré císařské silnici u paty smutných, modrých zalesněných strání, ve vklíněných údolích, kterými se předly lehké, hudební nitě důvěrných zvuků z vod, luk, lesů a oblak, tak dávno zpřetrhané a zapomenuté. Frau Land za chvíli nedovedla pochopit, že tento člověk bydlí ve Vídni mezi „bagaši“. Zdálo se jí, jako by žil posud ukryt jako rybář nebo pastýř kdesi v měkké zátocce vonného jižního moře nebo jako kněz v posvátném myrtovém háji. Bylo jí, jako by přišel nebo připlul ze země jejího mládí. Naslouchala s měkce skloněnou hlavou jeho melodickému hlasu a přimhuřovala oči, aby z něho víc měla.

Když pak náhle povstal a měl se k odchodu, pocítila Frau Land něco jako malou, docela maličkou lítost, drobounké černé bodnutí lítosti zvící špendlíkové hlavičky, a když odešel a vrátila se do své pracovny, přechvěl ji na vteřinu stesk.

„Můj Bože, jak je dnes zima . . .“ řekla jako ve snách a vztáhla ruce směrem k ohni. A po přestávce: „Bylo zde dnes besedou mé Mládí a odešlo a odneslo mně všecku radost. Takové návštěvy bývají nebezpečné, mohou být i vražedné.“

„Vy dýšete mým ubohým a přece krásným mládím, všim jeho utraceným entusiasmem,“ řekla mu při druhé návštěvě — a Frau

Land zdálo se v tu chvíli zcela hmotně, že jiný vzduch než smutný a kalný vzduch tohoto města, jakýsi čistý horský vzduch, v němž taje ještě krůpěj červánková, ulpěl na postavě tohoto člověka.

A podivno: mladý muž mluvil k herečce, ale ve Frau Land začínala naslouchat žena. Až posud bývalo tomu vždycky opačně: mluvil-li kdo k ženě, naslouchávala jen herečka.

Kdykoli vstoupil mladý muž, zachvívala se nervosní vlnou, která se nesla od nohou k hlavě, jako by ji podemílala a chtěla odplavit.

Nebylo pochyby: přišla láska, dlouho čekaná i dlouho obávaná, přišla a přinesla darem nepokoj a slzy, věci nové a neznámé, ale také hrozné.

Celá tvrdá bytost Frau Land jako by byla zjihla, a Frau Land zbázlivěla, jako by měla vědomí toho, že s ní spadla zbroj, která ji posud chránila od ran a útoků světa. Zdálo se, že cítí, jak snadno jest jí nyní zraniti. Bývala často smutná a dráždivá, jako by se byla pokryla novou citlivější pleť, kterou bolet sám vzduch.

V té době odvracela se již, nevědouc skoro o tom, od divadla: přestávalo ji zajímat, neboť začínala být příliš divadlem sobě samé, podivným a tajemným divadlem, jemuž dovedla chvílemi přihlížet s utajeným dechem a které jí vynucovalo půl bázeň, půl úžas.

Zamilovala si tehdy oddanou láskou svou zahradu, nevelkou, ale krásnou starou zahradu, která se zdvíhala na terase nad řekou a jejíž některé stromy, poněkud šikmo rostlé, nesly již nad vodou měkký dým svých korun. Chtěla být zahradnicí, nestačilo jí být pozorovatelkou, aby mohla srůst důvěrněji s přírodou, sblížit se s ní, vidět do ní hlouběji, čísti v ní jasněji . . . co? Co jiného než náповědi svého osudu v lásce, která jí vyplňovala již celou.

Přiblížilo se jaro, a Frau Land pila zde jeho těžký smutek zvolna a jaksi znalecky a přece žiznivě, vzrušena po prvé horečným tepem celé své bytosti, polopřivřené oči mdlé sny, chřípí rozšířeno a chladné ruce jaksi v oddanosti cize složené na hrud — celá v křehké póze obětní něhy a tiché obřadné krásy.

Zde vylákala z ní slzy první měkká bázlivá tráva, prostříknutá bledě žlutými skvrnami petrkličů, zde sledovala s utajeným dechem,

jak na temném, starém kaštanu, z tvrdé jeho kory, pučelo listů měkčí než sen o štěstí. Zasnula se dlouze nad tím jako nad největším tajemstvím, které se jí kdy zjevilo, a vitala každý list jako záruku nových možností svého života a slib obrody celé bytosti.

Zamilovala si tento strom zbožnou úctou, jakou milovali staří pastýřští patriarchové místo, kde se jim zjevil anděl, a jako oni nazvala svůj strom stromem zaslíbení a přípovědi, a v jarních nocech, kdy svaté mízy stoupaly větvemi a v teplém dechu země a vod vlnilo se cosi jako tucha nezrozeného života, stávala dlouho opřena o něj a naslouchala, jak bezoddyšně valila řeka jakýsi temný osud a jak mléčná dráha nad ní vymlčovala osud ještě temnější.

Choulíc se v šál zachvívala se ve chvílích, kdy se jí zdálo, že chápe, jak všechno v kosmu souvisí tisícero nití a tká jako nesmírný stav, sahající od země k nebesům, s osudem všeho i osud její.

Zde nejraději hovořovala s Kamilem nebo spíše naslouchala Kamilovi, složená skoro na stromě, zatím co mdlé ruce spadaly jí volně podél těla a dávaly jí tak lítostný vzhled kohosi obětovaného na velikém oltáři neznámo jakého kultu.

Zde vzdala se mu i jedné světlé noci, jež ponořila celý svět do hloubky mnohem hlubší, poněvadž tišší než jindy, výsostně jako kněžna a cudně jako dívka, mrtvolně bledá a studená hrůzou chvíle, srdce popleněno krví, která se k němu sehnala.

Dva měsíce poté poslala list Riedovi, který vozil právě svou nudu, nyní již svou legitimní ženu, jak psal, s níž se navždy již oddal, svačební cestou na koketní yachtě pod nejsladším nebem a po nejlíbeznějších zálivech středomořských.

Oznamovala mu v něm, že se vzdává herectví a že se vystěhuje brzy z Vídně:

Psala mu mezi jiným:

„Ustupuji, Riede, ustupuji s jeviště. Vyklízím bojiště. Bagage se rozmohla a zaplavila svět. Ale s bagagi se nebiji. Bagage se jen krotí karabáčem a vím, že bych jí respekt k sobě vnutil ještě dovedla — ale mne to dnes již k smrti nudí, Riede.

Vzdávám se jeviště, Riede, neboť jsem získala něco, za co bych se vzdala i koruny. Co ztrácím, není než námaha, zlost, starost a nuda, co získávám, je všechno: štěstí, radost a posvěcení života.

Miluji, můj ubohý příteli. Stalo se, co jste předpověděl — a svět má náhle smysl, život má náhle smysl, i smrt bude mít smysl.

Co je to, Riede, sláva? Krásné slovo pro ošklivou věc. Ach, jak mají pravdu vaši filosofové: ješitnost, nic než marnivost a strava ješitnosti a marnivosti. A zbabělost: zbabělost, žádat od druhých, čeho ti nedává hrdost vlastní duše a pokoj vlastního srdce.

Chtěla bych vzít celou svou slávu a zavěsit ji jako zvadlý věnec na venkovskou hospodu, a když by jej rval vítr, zpívala bych a tleskala k tomu do dlaní. Miluji teď jen živé květiny a chci zalévat své štěstí, nejpokornější zahradnice, a modlit se k Bohu, který sesílá déšť i rosu, a chvěť se o svůj keřtek rozmarinový.

Ach, příteli, talent není nic, genius není nic. Před láskou jest i genius zcela nepatrný žebrák. Zde stojí v pokoře a bez zbraně, poslední mezi posledními prosebníky. A já prosím a já se modlím, po prvé v životě doopravdy se modlím, ne slovy, ale vším, co myslím, co cítím, co konám i nekonám, čím dýši. Neviděl jste mne dlouho a nevíte, jak jsem se změnila. Nepoznávám se: jaké pitvorné modle jsem to sloužila a jak dlouho, jak dlouho! Ale boží láska, velká boží láska bděla a nyní mne volá a já slyším a pláči, Riede, pláči a očišťuji se slzami. Jaké štěstí, Riede, plakat a milovat. Není jiného na zemi, Riede, a snad ani ne v nebi.

Opouštím i Vídeň, Riede. Bojím se jejího bláta a nechci si dát jim potřísnit a možná i zlámat křehký stromeček svého mladého štěstí. Luza, jak víte, nemá jiné zbraně než bláto a luza se pro ně již shýbá. Lidé, kteří se posud ke mně plazili a byli šťastni, směli-li mně podržet plášť nebo podat vějíř, vyhýbají se mně, jiní cení zuby jako pošťvaní psi.

Pamatujete se ještě na redaktora Jumpra? Cítili jsme k němu vždy společný štítlivý odpor a zacházivali jsme s ním podle toho: jako s hansvuřtem, kterým také skutečně jest. Já říkávala mu ‚měch podlosti‘ a vy ‚Herkules bláta a zbabělosti‘. Pamatujete se ještě, jak vyslovil kdysi — tehdy opravdu z hlubin své duše, to jest svého nenasytného žaludku — jako největší přání svého života, aby směl vyjít do smrti v kuchyni

poloplnné mísy, jež odnášeli sluhové s našeho stolu? Nuže, toto ‚Feder-vieh‘, jak jste mu také říkával, přeběhlo ke korýtku herečky N***, jíž se její pochlebníci snaží namluvit, že ji pokládám za svou rivalku, a od-vděčuje se nově dobroditele tím, že po mně slintá svou nečistou slinou.

Není to ovšem nic než potvrzení nejstarší pravdy, že ničema je ni-čemou a bagage bagagi, ale já si zamilovala v poslední době příliš čistý vzduch a nechce se mně proto bydlet v močále, rozuměj v městě otravo-vaném takovým morovým dechem.

Zdá se mně chvílemi, že žiji zde na dně staré otrávené polovyschlé studny, a nedávno večer za prvního soumraku, když jsem hleděla z okna, jak rozžhají svítilny v ulicích, měla jsem ten dojem přesvědčivý až do halucinace: tu chvíli zdálo se mi, že i lampy plynové hoří zde kalným a nečistým plamenem jako bludičky nad prokletým třasaviskem.“

Ried odpověděl dlouhým listem, podivným listem, v němž jako by sám sobě neustále vyvracel pochyby o štěstí Frau Land a dokazoval si, že se jistě nezhroutí.

„Přeji vám z celé duše štěstí,“ psal jí, „ale mám chvíle, kdy se hlásí v nitru mé bytosti cosi jako strach, že jste zrozena a určena k něčemu vzácnějšímu než jest štěstí — totiž k velikosti. A kdo řekl velikost, řekl již také: utrpení. Štěstí je stravou chudých srdcem i duchem. Ale ne, pro-miňte, piši nesmysly. Štěstí, rozumí-li se tomu slovu dobře a mří-li se při tom oblačně vysoko, je všecko, absolutně všecko.“

Frau Land, když přečetla tento list, vzdychla jen: „Ubohý přítel! Jak jej odnaučil život věřit a oddávat se!“ A lítost, zcela kratičká lítost, že byla kdysi v jejich stycích možnost, byť jen skoro chvilková, kdy snad mohla jej tomu přece naučit, slila se nečekaně v jakousi nevysvětlenou, studenou krůpěj, skanula jí do srdce a prochvěla je na vteřinu mrazem.

Od chvíle, kdy si Frau Land zamilovala Kamila, roztoužila se po-divnou touhou po rodném kraji. S počátku cítila to jen jako maličkou,

krotkou ránu, jako cosi náhodného, jako pouhý rozmar — ale později poznávala, že ta rána se jítří a rozrůstá, a pochopila, že je za tím něco zákonného.

Stále se jí nalévaly před očima modré teskné vlny kopců zajiněné jako ovoce, a kouře ohňů, důvěrných a posvátných ohňů, stoupaly odevšad tichými sloupy přijatých obětí. Krajina jejího dětství, po-svěcená vzpomínkou na jeviště nějaké daleké a slavné básně epické, spíš oblak než půda, ležela před ní jako zaslíbená země snů a víry. Svlažovalo ji tisíc neviditelných pramenů a ladily se navzájem v hudbu čistší než hudba stříbrných harf. A slunce leželo na všem zvláštním slavným a pokojným akordem a spínalo zemi s nebem, a bylo bezpečno a svato pod ním. A měsíc a hvězdy vystřídaly je v tanečném kole hodin, a také pod nimi bylo svato a bezpečno.

Stále se jí zdálo, že by měla svou lásku přenést sem, na tuto bez-pečnou mateřskou půdu, a postavit ji pod ochranu starých božstev: zapomenuté svatosti a krásy a čistoty tak dlouho a tak nevděčně přezírané.

Náhodou zvěděla, že v tomto kraji — asi tři hodiny od jejího ro-diště — jest na prodej zámeček, od něhož pozemky byly odkoupeny a sceleny s jinými statky.

Frau Land koupila jej a odstěhovala se tam s Kamilem.

První dobu byla šťastna hlubokým štěstím do úplného sebezapo-menutí. Byla celá v něm jaksi ztracená a utonulá, jakoby pohřbená na dně jeho vod. Její tvář měla blažený vzhled ne těch, kdož odpustili životu a jeho příkořím, nýbrž někoho, kdo jich úplně zapomněl; a o tom hovořily i její oči daleké a nepřítomné, ztemnělé podsvětní krůpějí tmy a při tom přece dětsky světlé a rozjásané.

Chodila měkce a vláčně a byla celá jaksi víc rostlina než člověk: jako by každým pórem své bytosti pila nesmírný oceán dřimoty a jako by se nepohybovala sama vlastní vůlí, nýbrž byla jen zmítána jako podvodní tráva jeho vlnami.

Nejraději stávala dlouho mezi vysokými lesními stromy, sama vy-soká, položená na ně hlavou nebo opřená o ně lokty: v těch chvílích zdávalo se jí, že je sama strom, pijící celou bytostí dobročinnou tmou,

jen jakousi její vystříklou vlnou, a podivný opile tupý výraz rozkoše stoupal jí na tvář. Lidé, kteří ji takto vídali, nerozpoznávali, je-li zoufalá nebo šťastná, a byli nakloněni věřit, že trpí.

Den po dni víc a víc se jí odcizoval svět a život a zprotivovala se jí i blízkost malého městečka.

Dala si proto postavit domeček v lesích, v podivně krásném, vlhkém údolí, sevřeném odevšad štíhlými jehličnatými stromy, ze štíhlenými ještě velikým tichem a zamženou krásou, která jínila zde všecho.

Na příkrých stráních bylo rozhozeno jako opuštěné oltáře starých kultů několik velikých stolovitých balvanů, jakoby očazených ještě obětními ohni, které tu snad na úsvitě dějin pálili pohané.

Něco výsostného leželo na těchto hřebenech, nějaký odlesk zavřených dnes již nebes, a cosi podsvětého na údolí, na jeho stezkách, které se vinuly zamyšleně podél tichých dřímotných vod, jako by slibovaly dovést k východu ze vši tíhy zemské.

Ticho bývalo tu tak ohromné, že Frau Land v horkých letních měsících slýchala, jak do nejjemnější, éterné skoro hudby hmyzů, jinde neslyšitelné a hrané snad již na nějakých vzdušných strunách, bije vytřeštěně bubínek jejího tepu a přehlušuje ji.

Frau Land zdálo se teprve nyní, že život, jindy tak mělký a hlučný, je spuštěn celý o tisíc sáhů do hloubky posvěcení a mlčení, a že teprve nyní pije z pramene boží síly přímo, pokorně sehnutým tělem a ústy k zdroji skloněnými.

Ale nebylo souzeno Frau Land pobýt tu dlouho. Kamilovi zprotivila se brzy tato samota a toužil přestěhovat se do městečka a stýkat se společensky s lidmi.

Štěstí Frau Land vadlo, ale, ku podivu, Frau Land jako by toho neviděla nebo nechtěla vidět.

Ona, která jindy předbíhala pravdu a uhadovala skutečnost, věřila je na sto honů a zvěstovala je lidem jako běhoun s výstrahou jim vyslaný, která viděla vždy blížit se neštěstí v noci k osvětleným oknům, za nimiž kvasili v tupém veselí lidé nic netušící, jako by náhle ztratila tento smysl.

Otupěla štěstím nebo zbázlivěla a nechtěla prohlédnout, aby neztratila možnost života na této zemi?

Budiž tak, budiž onak: dala se tentokrát předběhnout pravdě, a osud nadešel jí tentokrát jako zlý lovec pěšinkami a vpadl jí do týla.

Lidem v městečku dávno nebylo tajemstvím, že Kamil v poslední době zapřádá za zády Frau Land poměry s děvčaty a ženami. Lidé mínili také, že si Frau Land zastírala úmyslně před pravdou oči, i že jí nebylo pomoci a pravda že ji musila udeřit do čela tak surově, jak to právě učinila.

A tak se stalo, že se Frau Land probudila jednoho rána nejen zrazena, ale i opuštěna. Kamil uprchl s mladou služkou, kterou nedávno přijala do služby.

Byla to smrtivá rána pro Frau Land.

Po letech, když byla již promyslila a zpřemítala tisíckrát a tisíckrát to, co pokládala za základní pravdu náboženskou, totiž: že Bůh má vždycky pravdu a člověk vždycky nepravdu, přijala i toto pokoření jako řízení boží a jako trest, který byl spravedlivý již proto, že jej takto odvážila jeho ruka. Ale tehdy necítila již esteticky, nýbrž nábožensky.

V prvních dnech a měsících byla k smrti uražena sprostotou a surovostí této příhody a nedovedla dlouho odpustit osudu cyničnost tohoto vtípu. Tehdy byla ještě příliš umělkyní a ženou.

„Kdyby mne byl zabil nebo otrávil, bylo by to krásné. Kdyby mne byl opustil a ujel ode mne samotný za mládím a dobrodružstvím do světa, bylo by to smutné. Ale s mou služkou . . . ne, ne — fuj! Jak sprosté, sprosté do směšnosti! Proč mně jen podal osud tento trpký nápoj v tak hnusné střepině?“

Bagage dobyla všeho, bagage zaplavila svět. A tvrz, na niž se utekla Frau Land před její potopou, se právě sesula.

Nebylo ani komu si postěžovat, komu oznámit neštěstí, kdo by pochopil a nevysmál se.

Neboť baron Ried, jediný přítel její, ležel již půl roku s kalinovým keřem v hlavách na tichém vesnickém hřbitůvku v moravských ho-

rách — na hřbitůvku, který, vystříknut nějak na vlně příkrého kopce, zdál se chvílemi v třaslavých stínech osik a bříz prámem plujícím nad okolní pahorky snad mezi oblaka, visící ve vzduchu a jakoby vyčkávající, až se k nim donese.

Zde došel zkonejšení tento nepokojný tulák zraněné duše a poněkud zprahlého srdce. Poslední léta prožil zde mezi lidem, jehož jazyku nerozuměl a z jehož tvorby znal a miloval jen hudbu, smyslnou a osudnou hudbu, „plnou patnácti až dvacititaktových tragedií“, jak psal ještě naposledy Frau Land. Uchýlil se sem k sestře, provdané za venkovského šlechtice, když byl ztratil největší část svého jmění, o něž se nikdy nestaral a s jehož zbytkem ani šetrně nehospodařil. Rozdával z něho stále plnými rukama všem chudším než byl sám; a poněvadž jich bylo opravdu značné množství, tálo rychle jako sníh na slunci.

Zemřel jak žil: pravým duševním dandym, který všecko koná na pravém místě a v pravý čas, nic nepředbíhaje, za ničím se nepozdě. Zemřel právě v čas, pokud se mohl odvděčit ještě odkazy příbuzným za pohostinství. Snad už za tři léta byl by toho nemohl.

Po útěku Kamilově zavřela se Frau Land ve svém bytě; spustila všecky záclony svých pokojů a proplakala ve tmě tři dni hořkým bezútěšným pláčem.

Třetí noc shledala všecky památky po Kamilovi a vyšla směrem k údolí, kde si postavila kdysi domeček a kde prožila dvojí léto, léto bílého, ohnivého křtu srdce, jak mu říkala.

Noc byla tichá a hvězdy doutnaly slabě, jakoby zpod šedého horkého popela. Lehký vítr probouzel se chvílemi, rozšuměl tiše korunu některého stromu, ale pohasl vždy rychle, jako by noc ležela příliš těžce na zemi a bylo obtížno ji vzrušit a rozvlnit.

Trávník páchl podivným hlinným dechem, výmluvným dechem, jemuž dlouho Frau Land nerozuměla, až si připomněla čerstvě vykopaný hrob. „Ano, voní to čerstvým hrobem,“ řekla si, a zvláštní teplá chuť zesládla jí v tu chvíli na rtech.

Do malovaných oken staré svítilny, již nesla v ruce, bily mûry chvílemi tak hustě, že zastiňovaly její plamen.

Konečně došplhala se Frau Land vysokého skalního hřebene, snesla klestí, narovнала je na starém, stolovitém balvanu, polila olejem, vyvršila zvadlými květinami, listy a malými dary Kamilovými a zahlehla všecko.

Plamen zasyčel, zatřásl se několikrát, zápasil chvíli s chladem a noční rosou, a vyrazil pak divoce a zahrál vítězně na zkamenělé lici Frau Land.

Lehký modrý dým vznesl se z ohniště a rovně stoupal k popůlnočnímu nebi, které zatím jako by se zvýšilo a ustydlo a v němž hvězdy jako by byly zmrzly.

Zadávala se za kolmým sloupem kouře a zachvěla se náhle: vzpomínka starých snů, sněných kdysi ve Vídni o zemi svého mládí, z níž nesou se sloupy přijatých obětí, sáhla jí v tu vteřinu ledovým prstem k srdci. Pochopila v úžasu a bleskovém rozsvětlení celé bytosti, že nyní teprve vidí přijatu svou oběť plynoucí k nebesům a že pro naplnění tohoto osudného snu musilo projít všecko, jak prošlo: celý její život od kolébky až po zradu Kamilovu a oheň této hranice.

Dívala se nyní v snové tuposti do něho a tetelila se mrazem.

Jednu chvíli vztahovala již své ustydlé ruce k hranici, ale hrůza, že by se měla ohřáti na *tomto* ohni, podřela je, než jich k němu donesla.

Hranice dohořívala a rozpadávala se v rudé oharky, které svítily strašidelně do tmy, ale na Frau Land působily příjemně: hypnotisovaly jaksi její bolest. Chladný vítr, jaký bývá před svítáním, se zdvihl, dul do nich a obnažoval je z horkého popela, který roznášel drobounkou prškou po kamenité pláni.

Hvězdy hasly a v prvním přisvitu nového dne, kalném a tvrdém, tuhly nejbližší předměty a jaksi vytřeštěně civěly na Frau Land a bolely ji k nesnesení.

Zoufalý hnus z nového dne, který musila prožít, ze světla, ze slunce, ze života, který se brzy rozjásá a rozhostí kolem ní, před níž není úniku, prochvěl ji celou.

Cítala v tu chvíli světlo jako svého kata, a celá její rozedraná, zbičovaná bytost chvěla se a choulila se před ním jako před nepřítelem. Moci se ukrýt! Moci se zapříst do tmy a ticha! Moci se ohradit trojitou hradbou proti němu! Moci utonout v čemsi dřimotném a umrtvujícím bez tvaru, podoby, barev, jména!

Ranní úsvit bolet ji bolestí až fysickou: nesnesitelným olověným tlakem doléhal na její obnažené zmučené nervy.

Rychle se vzbopila a zahalivši se skoro celá, i v tváři, scházela se straně.

Dnilo se. Na východě, před nímž prchala, řevavě dlouhý světelný pruh, a vítr dul také odtamtud a prášil za ní poslední popel z jejího obětiště. Ohlédla se naposledy po něm: stálo tam žalostně očázené a černé uhly na něm jako by byly rozmetány jakousi zlou, nenávistnou rukou. Lítost, strašná jakási lítost zkrušila jí srdce a stáhla hrdlo.

„Co počít nyní se životem?“ myslila Frau Land, zrychlujíc krok. „Kam vléci toto nesnesitelné břemeno? Kam až je nutno je dovléci? Kde je jaký cíl nebo aspoň konec? Jaká hrůza! Jaká marnost! Jaké pokoření všecko! A slunce za chvíli vyjde a bude svítit na mou bolest, na podřatý strom mého života, na mé vyvrácené kořeny, na mé rány, na mé dlouhé vadnutí!“

Chladná mrtvolným chladem doběhla domů, padla na neodestlané lože a usnula tupým snem někoho, kdo vyčerpal v dlouhém boji na život a na smrt všechny síly.

Teprve druhého dne ráno probudily ji zvony, svolávající do chrámu obec věřících. Jejich kovový zpěv mučil ji svou tvrdostí, zrýval její bolestnou mysl svou vtíravostí.

„Tedy žiji ještě? Fuj, jak těžko, jak hloupo! Já žiji — já, která jsem dávno mrtva. A svět jde svou drahou, slunce vychází a hvězdy vycházejí a zapadají a je den a je noc a je čas. Ale snad i ony jsou mrtvy a snad vycházejí jen jaksi ze zvyku nebo ze setrvačnosti.“ A stud ze sebe i ze života, za život, za smrt, za všecko, za původ všeho, ji zalil. Trpklo jí v ústech.

A venku vycházelo slunce, z klidu a slávy kované slunce, a stou-

palo na ohromném nebi a lilo ze sebe radost, sílu a život, a ve svém pokoji choulila se před ním v hnusu a bázni zrazená žena jako duch tmy, vyvřený ze života, který nesmí se dočkat jeho paprsků, poněvadž jimi kamení.

Žila v tomto hnusu celé týdny, celé měsíce, omámena jeho nesmírnou pouští a nudnou střízlivostí, zamrzlá v něm jako tráva v kalném blátivém ledu.

V tupé ztrnulosti zírala jen do sebe, na popleněné pole svého srdce a neviděla nic než poušť: zprahlé kamení, sežehlé skály, marnost, hoře a tíhu — prokletou zemi, na níž se nikdy nezazelená již travičky, která nebude plodit nic než písek a kamení . . . dnes, zítra, celý rok, celé věky až do soudného dne.

Vlekla život a zdálo se jí, že, sama mrtvola, vleče těžkou a studenou mrtvolu. Mrtvý pochovává mrtvého; kdyby mělo to přídavné jméno stupňování, znělo by to snad: mrtvý pochovává mrtvějšího nebo snad opačně: mrtvější pochovává mrtvého? Mučila se tím jako nesmyslnou hádankou, k níž nemohla nalézt rozřešení . . .

Zřídka vycházela na ulici a kráčela pak jaksi automaticky, netečně a hluše. A lidé a celý život kolem ní zdál se jí jakousi mechanickou nebo stínovou hrou: mrtvoly a mátohy pohybovaly se mimo ni ne z vnitřní nutnosti, radostí a silou, ale nějak pustě a mechanicky, snad nataženy nějakým perem, sprostotou setrvačnosti, zlobou zvyku nebo lenosti.

Vyšla si tak jednou na procházku a šla tupě a lhostejně předměstím po hrázi rybníčné.

Bylo před jarem. Zčernalý, rozježděný sníh tál a tenký led mokval již vodou.

Den byl kalný a dusný, bez hloubky a síly, a čpělo sazemi.

Bylo jí snad trudněji než jindy. Chtělo se jí plakat a nemohla. Chtělo se jí klnout a také nemohla.

„Bože, jaká dávno rozlité, zvětralá věc je život,“ řekla si. „Osten každé bolesti se časem otupí a zbude jen nuda, nuda bez konce.“

Náhle propadlo se něco nedaleko od ní na rybníce a úzkostný výkřik rozrazil vzduch.

Dítě, které se chtělo poklouzat ještě na slabém ledě, probořilo se a tonulo.

Mechanicky vrhla se Frau Land za ním a po velkém úsilí šťastně je vynesla, bezvládné již, ale ne ještě mrtvé, a odevzdala je přichvátavší matce.

Podivně ji vzrušila tato nepatrná příhoda. Dlouho do noci chvěla se při vzpomínce na ni, při myšlence, že dnes, po dlouhé době, dotkla se zase člověka, teplé lidské bytosti, a že pod roztápanými rukama, pod skloněnou hlavou, když zkoumala, žije-li ještě dítě, bilo jí zase horké lidské srdce. Stále cítila na své dlani jeho slabý zmiravý pohyb a podivně vzrušena, tázala se sebe několikrát: „Jsou tedy ještě na světě lidé a ne jen samé strašidelné loutky? A žije ještě někdo srdcem a krví? A dechem?“ A v horečce již odpovídala si celou noc: „Ano, snad, ale jsou to asi jen děti. Pak srdce jednoho dne dojde a kdosi nasadí na jeho místo nějaké natažené hodinky nebo něco podobného a těmi žije již člověk, pokud neumře.“

Upadla do horečné nemoci a viděla stále lidi s podivnými stroji v hrudi, automaty, které vykonávaly všechny lidské pohyby, až budily dojem života a přece nežily.

Dlouho zmítala se mezi životem a smrtí.

Jednoho rána, když se již nemoc obracela k lepšímu a kdy byla již blízka uzdravení, probudily ji zase zvony chrámové.

Jejich hudba padla jí tentokrát do srdce jako teplé světlé zrní. Slabá ještě, vztyčila se napolo v loži a pila lačně jejich zvuky, jako by byly rozzvučeny jen pro ni a jako by někdo drahý svěřil jim poselství, jemuž rozuměla jen ona a které mělo smysl jen pro ni.

Smrtná hrůza marnosti a zbytečnosti všeho, která ji mořila poslední měsíce, odstoupila náhle od ní.

Vydechla zhluboka a z očí vytryskl jí teplý liják slz, jiných, než

plakala posud; pocítila to rázem celou svou bytostí: *tyto* slzy neplenily, *tyto* slzy svlažovaly.

Tuto chvíli podivně inspirace pochopila, že jí sežehla a rozryla svými blesky ruka boží jen proto, aby přeoralá pole jejího nitra a pomrvila je pro novou žeň. Zachvěla se hrůzou, ale zcela jinou než posud, horkou, vášnivou a cudnou hrůzou z nové vyšší odpovědnosti: cítila, že je cosi již vseto v úhor jejího srdce a že tam již vzhází. První chvíli pojala ji z toho úzkostná bázeň, ale rychle — jí samé na podiv — roztála v blaženost z jistoty, že neleží již pohozena, kámen prostřed cesty, bez účelu a smyslu, ale že má své poslání od života k životu, od Boha k lidem.

Cítila, že nemůže nemilovat, že se bohatství lásky v její bytosti nedá vyčerpát, nedá zasypat.

Kolem jejího zmučeného čela mžila zase jakási slaboučká světlá záře — mžila po měsících sucha a mrazu.

Frau Land *myslila*, *myslila* zase po tupé bolesti posledních měsíců.

Podivně tiché a klidné myšlenky probíraly se ze zoufalých mlh její popleněné hlavy a hustily se v jakési jasné laskavé světlo.

Frau Land nemyslila již na „bagagi“ — alespoň ne již jako na hlavní věc. „Bagage“ byla již překonána; byla nejvýš jen východiskem myšlenek a snů Frau Land, které se nesly vysoko, vysoko nad skutečnost, nad zemi, nad čas — nebyla jejich cílem.

Hle, to bylo asi, co *myslila* nyní Frau Land:

„Je pravda: bagage zaplavila celou zemi, celý svět, celý život. Kam se před ní utečeš, kam se poděješ, kde by jí nebylo? Nezbývá než nebe, nezbývá než síla a dobro. Tam ještě nepronikla, tam nepronikne nikdy. Ty nezklamou nikdy.“

„Je nutno být silný a dobrý — a ne šťastný. Člověk neví sice, k čemu je dobro a síla v životě a na zemi. Chvillemi se ti zdá, že jsou tu jen proto, aby byly zrazovány — pro zmar, pro zbytečnost. Ale právě proto jsou vzácné, právě proto jsou důležité, právě proto jsou hodnotné. Vzácné a důležité jest jen to, co nemá účelu a smyslu na této zemi, co neodpovídá její směnné užitkové logice. Krásné jest jen,

čemu lidé nerozumějí, po čem lidé šlapou, s čím si nevědí co počít; a co proto ze zloby ničí.“

„Krásné a důležité jest myslit jen na to, co se nikdy nestane, s čím nikdo nepočítá, čeho se nikdo nemůže dopočítat. Jen pak myslí a žije člověk krásně a čistě.“

„Pravá síla a pravé dobro je to, které nechce a nečeká odměny — které se dává darmo.“

„Láska potřebuje mrazu, nenávisti, zrady — jako překážek, aby jich mohla překonat a vyrůst. Roste jejich odporem. Láska a síla obrací všecko v požehnání. Strhuje k sobě všecko, co bylo vysláno proti ní. Vzplane a hoří i na ledě.“

„Srdce, nebuď malomyslné! Půlnoc je nejhodnější čas, kdy zpívat den. Zásadou dobrých a silných je, že tuší příchod tepla a světla, kdy mrznou v noci a mraze, a kdy ostatní necítí nic než nepřekonatelnost a všemohoucnost smrti a zoufalství.“

Za několik dní poté jednoho rána viděli ji lidé, jak, oděna černým šatem, krásná jakousi přísnou a cudnou krásou, a vyšší ještě než bývala jindy, kráčí do kostela s tváří nepřítomnou a obrácenou někam mimo tento svět, jako by naslouchala čemusi z dálky šumícímu a vanoucímu, nějakým neviditelným pramenům, a zasaženou odleskem prýstvicím z nezemských již ran.

Bylo tolik krásy, pýchy a velikosti v jejím zjevu, že, ačkoliv nebyla právě milována v městečku, nikdo se přece neodvážil pošklebku, a že lidé, mimo než musila projít, ustupovali před ní uctivě a pozdravovali ji plaše — plaše, jako se pozdravuje ne člověk, ale myšlenka nebo osud.

A poněvadž ji posud pokládali za hříšnici, přezdělí jí nyní kajicnic. Frau Land napsala o tom později do svého deníku:

„Lidé mne pokládají za věřící, která se obrátila ze strachu před trestem božím, snad dokonce před peklím, a jež se kaje tuhým pokáním ze svých hříchů. Ale lidé lepi stále na všecko a na každého nepravé nálepky — to jest jediná jejich radost, jinak snesli by sotva nudy, hrůzy a prázdna

svého života. Ostatně neznám většího štěstí na zemi, než žít s cizím jménem a být pohřbena s cizím jménem, neznáma a nepoznána. Neznám pyšnějšího snu o cudnější kráse.“

Stala se doopravdy tentokrát, jak říkala, „zahradnici boží“: chtěla pěstovat kdysi rozmarinový keř svatební a nyní pěstovala stejně pečlivě a úzkostně svou zbožnost. Pěstovala ji tak, aby nesla květ a ovoce, byla k užitku jí i bližnímu, dala posléze harmonické dílo, které by ji přežilo . . .

Nemohla nemilovat života, ale milovala z něho nyní již jen zjevy nejčistší a nejlehčí, zjevy éterně krásné a křehké: pohledy na nebe zrcadlené v hladinách vodních, nehmotné barvy červánků, mživý odlesk hvězd, dřimotně hlubokou zasněnost květin, nevědomost dětí.

Žní jejího života byl jakýsi zjemnělý světelný prach, který spršel s nebes na zem, jakýsi nehmotný pyl, který sbírala ze samých korun kvetoucích bytostí, nepoškozujíc jich, nedotýkajíc se jich skoro.

Ona, která chtěla kdysi posíci celý svět kosou širokou — a žádna nebyla jí k tomu dosti zabírající — a svézti jej do své stodoly před slunce západem, spokojila se nyní touto tichou a cudnou sklizní a byla jí šťastna.

Žila jako indiští mudrci jen nejjemnější krásou a vůní věcí, prosátou tisícovým sítem: dechem dechu, tuchou tuchy, zrcadlem krásy.

Bolest obklopila ji hrází, která k ní nepropouštěla nic nízkého, nic hrubého, nic surového.

Tvář její se úžasně zjemnila a uzrála i omládlá zároveň v nějaké šťastné zapomenutí. Zmládlá druhým mládím, rozkvetla nevysloveným slibem, o němž jí nebylo pochyby, že jeho naplnění jest zcela blízké.

Čím víc stárla, tím víc milovala děti a tím podobnější jim byla.

Své drobné scvrklé ruce vázala ráda ještě v stáří s ručkami jejich a tančila s nimi kolo a zpívala s nimi písničky dětským skoro hlasem. A děti vystlaly jí také rakev svatými obrázky a hrob písničkou — hrob na starém hřbitově u Lorety, položeném na kopci nad městečkem a hledícím do hlubokých modrých lesů.